

STANOWISKO CENTRUM CYFROWEGO W SPRAWIE PROJEKTU DYREKTYWY W SPRAWIE NIEKTÓRYCH DOZWOLONYCH MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTYWANIA UTWORÓW OSIEROCONYCH

- 1. Czy akceptują Państwo wskazany wyżej zakres przedmiotowy i podmiotowy dyrektywy, w tym propozycję objęcia dyrektywą utworów nieopublikowanych? Czy powinien on zostać zmieniony zgodnie z propozycjami Parlamentu Europejskiego?**

Uważamy, iż zaproponowany zakres Dyrektywy zarówno pod względem podmiotowym, jak i przedmiotowym jest zbyt wąski i niewystarczający dla zrealizowania jej celów przedstawionych w Preambule, a w szczególności digitalizacji na masową skalę utworów stanowiących europejskie dziedzictwo kulturowe.

Zrealizowanie celów dyrektywy może zapewnić tylko i wyłącznie objęcie jej zakresem wszystkich rodzajów chronionych utworów, w tym zarówno dzieł nieopublikowanych, jak i opublikowanych, a także utworów osieroconych częściowo. Ograniczenie zakresu dyrektywy do enumeratywnie wyliczonych rodzajów utworów nie znajduje uzasadnienia.

Jesteśmy również przeciwni podmiotowemu ograniczeniu dyrektywy, w szczególności niepokoi nas wyłączenie z jej zakresu użytku komercyjnego utworów osieroconych, co sprzeciwia się wprost założeniom projektu. Należy przywrócić art. 7 zamieszczony w pierwotnym projekcie w celu umożliwienia partnerstwa publiczno-prywatnego, którego celem jest wspomoczenie kosztownego procesu digitalizacji zbiorów. Podzielając stanowisko COMMUNIA Association, którego Centrum Cyfrowe Projekt: Polska jest członkiem (dostępne pod adresem <http://www.communia-association.org>), proponujemy rozszerzenie grupy beneficjentów dyrektywy tak, aby obejmowała wszystkich potencjalnych użytkowników. Docelowa grupa użytkowników powinna obejmować zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne oraz inne podmioty, które będą mogły korzystać z utworów zarówno w celach komercyjnych, jak i niekomercyjnych. Nie do zaakceptowania jest sytuacja, w której obecna propozycja dyrektywy wyłącza ze swojego zasięgu niekomercyjne inicjatywy takie jak na przykład Wikipedia (z samej Wikipedii i zasobów w niej opublikowanych korzysta prawie 137 milionów Europejczyków).

Zaproponowane rozwiązania powodują, że pomimo podejmowanych na szeroką skalę działań zmierzających do digitalizacji utworów osieroconych, wyniki tych działań nie są dostępne dla ogółu społeczeństwa – nie mogą być wykorzystane ani przez uprawnionych, ani przez użytkowników. W myśl rekomendacji Stowarzyszenia COMMUNIA, z uwagi na to, że w przeważającej większości projekty masowej digitalizacji finansowane są ze środków publicznych, ich rezultaty powinny być powszechnie dostępne do publicznego użytku.

Rozwiązania proponowane przez Parlament Europejski nie tylko nie uwzględniają zmieniających się realiów środowiska cyfrowego, ale także pogarszają sytuację przez utwierdzanie status quo.

Utworzenie bazy utworów powinno być realizowane ze środków publicznych. Można rozważyć wprowadzenie zryczałtowanej opłaty na ten cel od podmiotów korzystających komercyjnie z utworów osieroconych, np. określonej jako procent od obrotu.

Dane zgromadzone w takiej bazie powinny być ogólnodostępne wraz z prawem do powtórnego wykorzystania przez wszystkich zainteresowanych.

4. **Czy akceptują Państwo mechanizm korzystania z utworów osieroconych oparty o „dozwolony użytek” rozumiany jako wyjątek od prawa do zwielokrotniania i udostępniania utworów i przedmiotów praw pokrewnych? Jaki charakter powinna mieć rekompensata z tego tytułu dla twórców i innych uprawnionych? Czy zapłata wynagrodzenia/rekompensaty za korzystanie z utworów osieroconych powinna następować przed rozpoczęciem korzystania (np. w celu zabezpieczenia instytucji-beneficjenta przed potencjalnymi roszczeniami twórcy), a jeśli tak – na rzecz jakiego podmiotu?**

Co do zasady korzystanie z utworów osieroconych w oparciu o dozwolony użytek powinno być możliwe na takich samych zasadach, jak korzystanie z wszelkich innych utworów, przy czym ważnym postulatem jest ujednolicenie przepisów państw członkowskich dotyczących dozwolonego użytku. Jednakże, w opinii Centrum, podstawowy mechanizm korzystania z utworów osieroconych nie powinien być oparty o dozwolony użytek, gdyż konstrukcja ta została ukształtowana jako szczególny wyjątek od monopolu uprawnionego z praw autorskich i tak powinna być traktowana. Mechanizm opierający się na dozwolonym użytku nie tylko znacząco ogranicza potencjalne sposoby wykorzystania utworów, ale także podtrzymuje trwający obecnie stan niepewności prawnej.

W opinii Centrum Cyfrowego konieczne jest wprowadzenie we wszystkich państwach członkowskich systemu opartego na obligatoryjnych wyjątkach na rzecz instytucji publicznych oraz licencjach przymusowych na rzecz pozostałych podmiotów i w przypadku korzystania z utworów przez instytucje publiczne, jeśli wykracza ono poza dozwolony użytek. W przypadku wykorzystania niekomercyjnego, utwory uznane za osierocone powinny być udostępniane nieodpłatnie, a zainteresowani powinni mieć prawo korzystania z utworów osieroconych na takich samych zasadach, jak z dzieł znajdujących się w domenie publicznej. Dyrektywa powinna również zezwalać na szerokie komercyjne wykorzystanie utworów osieroconych za odpowiednią opłatą, która przeznaczona by była na finansowanie digitalizacji i utrzymanie systemu agregacji danych.

Projekt dyrektywy nakłada na państwa obowiązek zapewnienia godziwej rekompensaty za korzystanie z utworów podmiotom uprawnionym, które podniosły roszczenia do utworów uznanych za osierocone. Zdaniem Centrum Cyfrowego, zaproponowane w dyrektywie rozwiązanie jest nie do przyjęcia i należy je usunąć z projektu, ponieważ zagraża ono pewności i stabilności obrotu, obciążając nadmiernie instytucje publiczne, jak i podmioty prywatne oraz sankcjonując tym samym status quo.

W kwestii rekompensaty należy rozróżnić dwie sytuacje: (a) wykorzystania niekomercyjnego oraz (b) wykorzystania komercyjnego utworów osieroconych.

identyfikację uprawnionych z tytułu praw autorskich, pozwalałby śledzić zmiany uprawnionych, a także rozstrzygnięcie, czy dany utwór znajduje się w domenie publicznej.

6. **Czy prowadzą lub przewidują Państwo działania mające na celu wdrożenie „Porozumienia dotyczącego podstawowych zasad digitalizacji i publicznego udostępniania dzieł niedostępnych w handlu”, podpisanego w dniu 20 września 2011 r. w Brukseli?**

Nie prowadzimy wspomnianych działań.

7. **Państwa uwagi w innych, nie wskazanych wyżej kwestiach dotyczących projektu dyrektywy o utworach osieroconych będą również mile widziane.**

Centrum Cyfrowe w stanowisku dotyczącym reformy prawa autorskiego przygotowanym wspólnie z Interdyscyplinarnym Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego UW (dostępnym na <http://centrumcyfrowe.pl/projekty/reforma-prawa-autorskiego/>) rekomenduje szereg zmian w prawie autorskim w kierunku ochrony i powiększania domeny publicznej, zwiększenia swobody twórcy, poszerzania zakresu dozwolonego użytku i zmniejszenia rygorystyki praw autorskich. Zapraszamy Ministerstwo do zapoznania się z naszym stanowiskiem. Pragniemy również wskazać analizę opracowaną przez dr Krzysztofa Siewicza na zamówienie Koalicji Otwartej Edukacji (dostępnej pod adresem <http://koed.org.pl/2011/09/analiza-nt-utworow-osieroconych/>).